

Veldonderzoek - De Plaatse.
Een archeologisch bureauonderzoek met
verkennende boringen.

Cees Koot en Luitzen Nijdam

Zuidnederlandse Archeologische Notities

182

Amsterdam 2009
Archeologisch Centrum Vrije Universiteit - Hendrik Brunsting Stichting

De serie *Zuidnederlandse Archeologische Notities* is een uitgave van de Hendrik Brunsting Stichting van het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit te Amsterdam

Colofon

Opdrachtgever:	Gemeente Veldhoven
Bevoegd Gezag:	Gemeente Veldhoven
Project:	De Plaatse, gemeente Steenbergen
Uitvoerder:	ACVU-HBS
Plaats documentatie:	ACVU-HBS,
Objectcode:	VHV-DPL-09
Onderzoeksmeldingsnummer:	34569
Coördinaten:	155.635 / 379.290
Datum :	11-05-2009
Auteurs:	drs. C.W. Koot en drs. L.C. Nijdam
Autorisatie:	drs. C.W. Koot

ISBN: 978-90-8614-111-1

©ACVU-HBS Amsterdam, mei 2009

Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit – Hendrik Brunsting Stichting, Amsterdam

De Boelelaan 1105

1081 HV Amsterdam

INHOUD

I	INLEIDING	
	1.1 Motivatie	1
	1.2 Doel en vraagstelling van het onderzoek	1
	1.3 Opzet van het rapport	1
2	BUREAUONDERZOEK	
	2.1 Doelstelling	2
	2.2 Methode	2
	2.3 Resultaten	2
	2.3.1 Onderzoeksgebied (LS01)	2
	2.3.2 Huidig gebruik (LS02)	3
	2.3.3 Historische situatie (LS03)	3
	2.3.4 Landschap (LS04)	3
	2.3.5 Archeologie (LS04)	4
	2.3.6 Archeologische verwachting (LS05)	5
	2.4 Conclusie	5
3	BOORONDERZOEK (VSO3)	
	3.1 Doelstelling	7
	3.2 Methode	7
	3.3 Resultaten	7
	3.3.1 Landschap en stratigrafie	7
	3.3.2 Archeologie	7
	3.4 Conclusie	8
4	CONCLUSIE	9
5	AANBEVELINGEN	10
	LITERATUUR	11

BIJLAGEN

Bijlage 1.	Locatie van het onderzoeksgebied in Nederland en het onderzoeksgebied weergegeven op een luchtfoto.
Bijlage 2.	Historische situatie in circa 1830 en 1901.
Bijlage 3.	Onderzoeksgebied geprojecteerd op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden.
Bijlage 4.	Geomorfologische en bodemkundige situatie voor het onderzoeksgebied.
Bijlage 5.	Booronderzoek: boorlocatie en boorstaten.
Bijlage 6.	Overzicht van archeologische perioden.

I INLEIDING

I.1 MOTIVATIE

De gemeente Veldhoven heeft het voornemen op de locatie De Plaats, in de bebouwde kom van Veldhoven, de loop van de beek De Gender een meer natuurlijk aanzien te geven. Dit geschiedt door de bedding een meanderend parcours te geven en uitdiepen. Dit zijn directe grondingrepen waardoor eventueel aanwezige archeologische sporen en vondsten worden bedreigd. Tevens zal de groenvoorziening worden heringericht, waarvoor oude bomen zullen verwijderd en nieuwe bomen geplant. De gemeente Veldhoven wil graag weten hoe groot het risico is, dat zich op deze locatie waardevolle archeologische sporen en vondsten bevinden. Hiervoor is een archeologisch Bureauonderzoek in combinatie met een Inventariserend Veldonderzoek met behulp van verkennende boringen het geëigende middel. In opdracht van de gemeente Veldhoven heeft het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit - Hendrik Brunsting Stichting (ACVU-HBS) dit onderzoek uitgevoerd in april 2009.

I.2 DOEL EN VRAAGSTELLING VAN HET ONDERZOEK

Doel van het onderzoek is het opsporen en in kaart brengen van de eventueel in het plangebied aanwezige archeologische resten en het bepalen van de omvang en waarde van deze vindplaatsen. Aan de hand van bestaande bronnen dient informatie verworven te worden over bekende of te verwachten archeologische waarden. Deze informatie moet resulteren in een gespecificeerde verwachting om in het aansluitend stadium van het onderzoek aangevuld en getoetst te worden op basis van boorwaarnemingen. Uiteindelijk dient het onderzoek te resulteren in een advies welke maatregelen dienen te worden getroffen in het kader van de archeologische monumentenzorg.

De vraagstelling van het onderzoek is driedig:

- 1-Wat zijn de bekende en te verwachten archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied?
- 2-Kan de in antwoord op vraag 1 uitgesproken verwachting onderschreven en aangevuld worden op basis van boorwaarnemingen? Welke informatie leveren deze waarnemingen ten aanzien van het karakter, de omvang, datering, gaafheid en conservering van de eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen?
- 3-Wat zijn de te nemen vervolgstappen om te komen tot een betrouwbare waardering van de eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen, op basis waarvan uiteindelijk een beleidsbeslissing in zake de archeologische monumentenzorg (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden?

I.3 OPZET VAN HET RAPPORT

De verslaglegging van het onderzoek zal per uitgevoerd onderdeel plaats vinden. In hoofdstuk 2 zal het Bureauonderzoek worden beschreven (vraag-1). Als toets en in aanvulling op het bureauonderzoek zal in hoofdstuk 3 het Inventariserend Veldonderzoek met behulp van verkennende boringen worden beschreven (vraag-2). Afsluitend zal een conclusie (hoofdstuk 4) en een advies (hoofdstuk 5) gegeven worden ten aanzien van wat noodzakelijk is in het licht van de archeologische monumentenzorg (vraag-3).

2 BUREAUONDERZOEK

2.1 DOELSTELLING

Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of verwachte archeologische sporen en vondsten binnen een omschreven gebied.¹ Hierbij zullen gegevens verzameld worden met betrekking tot de aanwezigheid, karakter, omvang, datering en gaafheid van de archeologische waarden en de aardwetenschappelijke gegevens. Dit zal resulteren in een gespecificeerde verwachting (Wat kan zich in dit plangebied bevinden aan archeologische sporen en vondsten?) en waardering (Hoe goed geconserveerd zijn de archeologische sporen en resten en wat is hun bijdrage aan de archeologische geschiedschrijving?), op basis waarvan kan worden bepaald hoe het aansluitend booronderzoek dient te worden verricht. Tevens levert het bureauonderzoek de eerste indicatie op welke maatregelen nodig zijn in het kader van de archeologische monumentenzorg voor het onderhavig plangebied.

2.2 METHODE

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de specificaties uit de KNA 3.1 (LS01 t/m LS05).² Een eerste stap hierin is het afbakenen van het onderzoeksgebied en het vaststellen van de consequenties van toekomstig gebruik (LS01). In de volgende stappen wordt vastgesteld wat de huidige situatie is (LS02), hoe de historische situatie was, wat bekend is aan bodemverstoringen en wat de bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens zijn (LS04). Met behulp van de in antwoord op deze vragen verkregen informatie wordt een gespecificeerd verwachtingsmodel opgesteld (LS05), waarin zo gedetailleerd mogelijk de verwachte archeologische resten en de staat waarin deze verkeren zullen worden beschreven.

2.3 RESULTATEN

2.3.1 ONDERZOEKSGBIED (LS01)

Het plangebied De Plaatse bevindt zich in de bebouwde kom van Veldhoven. Het grens in het oosten aan de Dorpstraat en in het noorden aan Het Gewad. De RD-centrumcoördinaat is 155.635 / 379.290. Het oppervlak van het plangebied is ongeveer 100 x 60 m (6.000 m²), maar het te verstoren grondoppervlak is kleiner.

Voor het bepalen van de archeologische verwachting is een ruimer gebied bestudeerd. Daarvoor is een straal van ca. 1,5 km aangehouden. Dat is iets ruimer dan gewoonlijk (0,5 tot 1,0 km), maar omdat sommige kenmerken minder goed bekend zijn door de hedendaagse bebouwing is het raadzaam vanuit een iets ruimer perspectief deze locatie te vorsen.

De herinrichting van het plangebied zal gepaard gaan met grondverzet. Het merendeel hiervan zal de bouwvoor betreffen, maar ten behoeve van het uitdiepen en verleggen van de beekloop zal dieper grond worden uitgegraven. Tevens zullen enige bomen worden gekapt waarna de wortelkruit zal worden uitgegraven. Onderhavig onderzoek gaat na wat het effect zal zijn van deze diepere grondingrepen op het archeologisch bodemarchief.

¹ CCvD 2006, KNA 3.1.

² De Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) beschrijft waaraan het onderzoek in het kader van de archeologische monumentenzorg dient te voldoen. De KNA is te raadplegen op de website www.sikb.nl/archeologie.

2.3.2 HUIDIG GEBRUIK (LSO2)

Het grootste deel van het plangebied is in gebruik als parkeerplaats, omgeven door een groenstrook. In de zuidelijke groenstrook ligt de strak gekanaliseerde loop van wat ooit de beek De Gender is geweest.

2.3.3 HISTORISCHE SITUATIE (LSO3)

De Plaatse ligt direct ten westen van de huidige Dorpstraat en ten zuiden van de Kromstraat (met daartussen nog de Achterstraat). De beek De Gender is de zuidelijke begrenzing, zoals die dat ook is geweest voor de kadastrale minuut uit 1832 tussen de bladen sectie C1 en C2. Deze bladen tonen gebouwen langs de Dorpstraat, de Kromstraat en de meer zuidelijk gelegen Locht. Langs de beek liggen geen gebouwen, die is omzoomd met velden. De Bonnekaart die de situatie rond 1901 weergeeft, toont eenzelfde beeld. Vermoedelijk is de 19^e eeuwse situatie weinig verschillend van die in de Late Middeleeuwen, de periode waarin het dorp Veldhoven is ontstaan. De Dorpstraat, Kromstraat en Locht zijn de wegen waarlangs de behuizingen zijn opgetrokken. Dit wegenpatroon is waarschijnlijk de bestendiging van het kruispunt met de Gender.

2.3.4 LANDSCHAP (LSO4)

Het plangebied maakt deel uit van de Centrale Slenk en ligt in de nabijheid van de bekende Feldbiss, een tectonische breuk die de geologische geschiedenis van dit deel van Brabant in sterke mate bepaald heeft. Tijdens de laatste ijstijd (Weichselien, 50.000-11.000 jaar BP) is in het dalingsgebied van de Centrale Slenk een 15-45 m dik pakket dekzand afgezet. Het gaat hier hoofdzakelijk om windafzettingen. Plaatselijk worden deze afgewisseld door lemlagen, smeltwaterzanden, fluvioperiglaciale afzettingen en veenlagen. Rondom Veldhoven liggen vrijwel overal sterk lemige dekzanden aan de oppervlakte, zo ook in het onderzoeksgebied. De geomorphologie is een samenstelling van dekzandruggen, – welvingen en –vlaktes, doorsneden door beekdalen. Het plangebied ligt net aan de grens van de bebouwde kom, aan de rand van het gekarteerde oppervlak voor verschillende kaarten. Op de geomorphologische kaart ligt het plangebied op de kaartenheid 2R6;g een hoog gelegen beekdalbodem zonder veen.

Op de bodemkaart is te zien dat ten zuiden en ten oosten van het plangebied enkeerdbodems liggen (respectievelijk zEZ21 en EZg23). Dis zijn door plaggenbemesting opgehoogde bodems. De plaggenbemesting start tegen het einde van de Late Middeleeuwen, maar veel van de Brabantse esdekken dateren uit de 18^e en 19^e eeuw.³ Het is zeer aannemelijk dat een enkeerdbodem het plangebied heeft bedekt. Hoewel tegen de dorpskern aan, zal de ontginning van de dalbodem tot akkergrond vrij jong zijn en dateren in de Nieuwe Tijd. De oudste middeleeuwse plaggenbodems zullen tot aan de rand van het beekdal hebben gereikt, waardoor de beekdalbodem kon worden benut als weide en hooiland.

In de loop van de 20^e eeuw is het plangebied aanmerkelijk van karakter veranderd. De inkapseling in de bebouwde kom van Veldhoven heeft de agrarische functie verdrongen. Het kanaliseren van de loop van De Gender tot een beheersbare sloot is de ultieme illustratie van deze transformatie van het landschap.

³ Vera 2002.

Bijlage 3 toont de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en de archeologische monumenten, waarnemingen en onderzoeken voor het plangebied en omgeving. Op de landelijke IKAW is dit gebied grijs, omdat het in de bebouwde kom is gelegen is er geen trefkans op archeologische resten vermeld. Gemeentes dienen na de introductie van de gewijzigde monumentenwet per 1 september 2007 zelf binnenkort te beschikken over een archeologische verwachtingskaart. Veldhoven beschikt al over een dergelijke kaart en daarop ligt het plangebied in zone met een lage archeologische verwachting.⁴ De onderstaande tabel vat de informatie van ARCHIS samen:

ARCHEOLOGISCHE MONUMENTEN				
ARCHIS-NR	TOPONIEM	AARD SITE	DATERING	OPMERKINGEN
3061	Koningshof	Urnenveld?	LBT	
		Bewoning en grafveld	RT	
ARCHEOLOGISCHE WAARNEMINGEN				
ARCHIS-NR	TOPONIEM	AARD SITE	DATERING	
33441		ijzeren lanspunt	VME-B	Vindplaats in Veldhoven onbekend
29935	Goorstaat	boomstamp	?	Tijdens bouwrijp maken van terrein
29936	De Gender	vuursteenconcentraties	MESO	Twee strooiingen langs De Gender
29937	De Gender	vuursteenconcentraties	MESO	Twee strooiingen langs De Gender
31026	Kerkakkerstraat	scherven	RT	
131106	Sonderwijkse Kampen			
131107	Sonderwijkse Kampen	vuursteen	?	Op flanken dekzandrug
		scherven	ME	Op flanken dekzandrug
131108	Sondervinckcampuis	nederzetting	MBT, IJZ	Opgraving
131109	Sonderwijkse Kampen	scherven	VME	Ven met dump
400165				
14069	Oeienbosdijk	vuursteenconcentratie	MESO	Ook enkele stukken Wommersom-kwartsiet
14072	Deienbosch	scherven	IJZ	
31034	Koningshof	grafveld	ROM	Door Holwerda eerst als wachttorens geïnterpreteerd, maar grafmonument.
31057	Koningshof	scherven	ROM	
31064	Koningshof	potten		
13939	Koningshof			
33923	Koningshof	grafheuvel	BT	
32753	Biesekuilen	nederzetting	LIJZ- VROM	Opgraving
33482/14661	Oeienboschdijk-E3	Grafveld	VME-B	Opgraving
33453	D'ekker	Kerk, kerkhof	ME-NT	Gesloopte kerk
44761	Donkerakkers	vuursteen	NEOM-A	spitskling
400165	Roskam	vuursteen en scherven	PALEO - NT	IVO-b

⁴ www.veldhoven.nl/gemeente/beleid/archeologie, voor de archeologische verwachtingskaart en de Nota AMZ Veldhoven

De vele waarnemingen zijn indicatief voor de rijke archeologische nalatenschap in dit deel van Veldhoven. Alle archeologische perioden zijn vertegenwoordigd, fragmenten vuursteen uit het Paleolithicum en Mesolithicum, begravingen uit de Bronstijd, Romeinse Tijd en Vroege Middeleeuwen, nederzettingssporen uit de Bronstijd, IJzertijd en Romeinse Tijd. Het merendeel van deze vondsten ligt wijd verbreid. De concentraties van waarnemingen is toch ook een gevolg van de onderzoeksintensiteit op specifieke locaties vanwege eerdere vondsten. Dat geldt vooral voor de omgeving van Veldhoven – Koningshof.⁵ Niettemin is het mogelijk om tussentijds al te concluderen dat deze waarnemingen zich ook concentreren op de dekzandruggen en -flanken.

2.3.6 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING (LSO5)

Het plangebied bevindt zich in het beekdal van De Gender. Een van de voornaamste factoren voor verblijf of vestiging is water. Bij kortstondig verblijf kunnen mensen vlak langs de oevers van de beek kamp hebben gemaakt. In het geval van langdurige bewoning zullen mensen zich op enige afstand van het water hebben gevestigd, daar liggen de drogere gronden en is de kans op overstroming bij hoog water geminimaliseerd. De historische kaarten tonen aan dat de bewoning zich op enige afstand van De Gender bevond. In de Middeleeuwen, Romeinse Tijd, IJzertijd en Bronstijd zal dat waarschijnlijk niet anders zijn geweest. In de Late Middeleeuwen, maar waarschijnlijk eerder nog in de Nieuwe tijd is het terrein ontgonnen voor akkerbouw door het opbrengen van een plaggendeek. Daarvoor zal het waarschijnlijk hebben gefungeerd als weide- en hooiland, een strookje bos. Een ruimte die zich heeft geleend voor buitenerfse activiteiten zoals offergaven in zogenaamde natte contexten. Dit betreft dan vooral bronzen bijlen, metalen sieraden, speerpunten of zwaarden. Dit soort offers zijn in het water geworpen, dus zouden zich nu in beddingafzettingen moeten bevinden of in veenpakketten van voormalige moeraszones langs de beek. Zulke offergaven zijn vooral persoonlijke, incidentele deposities.⁶ Het betreft vaak individuele voorwerpen waardoor de trefkans op het vinden van zulke voorwerpen gering is.

Beken zijn natuurlijk ook onderbrekingen voor wegen. Het heeft er geen schijn van dat het plangebied een vorde heeft gehad of een brug, de oversteek zal eerder dienen te worden gezocht ter hoogte van de Dorpstraat.

De jagers-verzamelaars uit de steentijden kunnen kampement hebben gehad langs de beek. Dit soort kamen manifesteren zich als een dunne strooiing van fragmenten vuursteen, verbrand bot en houtskool. De vondstverspreiding heeft een doorsnede van 5 tot maximaal 15 m. De kans op grondsporen is gering, het zou vooral gaan om haardkuilen. Vanwege het geringe oppervlak en de lage vondstdichtheid zijn dit soort vindplaatsen eveneens moeilijk te karteren.

2.4 CONCLUSIE

Voor het beekdal van De Gender geldt:

- Dat de mogelijkheid bestaat op het aantreffen van vooral vondsten van (vuur)steen, houtskool en verbrand bot als relict van kampementen uit het Paleolithicum, Mesolithicum en mogelijk ook Neolithicum;
- De kans op nederzettingssporen en begravingen vanaf het Laat Neolithicum tot in de Nieuwe tijd zo goed als uitgesloten is;
- De kans bestaat op de mogelijkheid op het aantreffen van vondsten en mogelijk sporen van buitenerfse activiteiten, zoals ambachtelijke activiteiten, jagen en rituele deposities.

⁵ Brouwer en Van Weerde 2008 geeft een beknopte samenvatting.

⁶ Fontijn 2002.

De mogelijke sporen en vondsten die in het plangebied aanwezig zijn, zijn in het algemeen moeilijk te vinden. Het betreft individuele vondsten tot vondststrooiingen in kleine aantallen over een klein oppervlak. Ze kunnen worden gekarteerd met een boor, maar dat is een klein trefkans. Onderzoek door middel van opgraven biedt het meeste zicht. Voor metalen voorwerpen geldt bovendien dat ze te traceren zijn met behulp van metaaldetectoren.

Ten behoeve van het bureauonderzoek zijn ook de boorgegevens benut van het milieukundig onderzoek van ingenieurbureau Lankelma. Dit omvat 31 boringen: vier daarvan zijn 0,5 m diep en de overige tot 2,0 m onder het maaiveld. De boringen direct langs het water tonen op een diepte vanaf 1,0 tot 1,5 m veen. Dit kan sediment zijn van moerasvlaktes of een opvulling van een restgeul. De moerasjes waarin dit veen is ontstaan kan mensen hebben verleid tot het deponeren van offergaven. Stenen voorwerpen en keramische potten blijven hierin geconserveerd, bronzen voorwerpen kunnen ook zijn geconserveerd maar al danig aangetast door de zure omstandigheden, ijzeren voorwerpen en voorwerpen van bot, hoorn of gewei of dierlijke offergaven zelf zullen in het zure milieu waarschijnlijk niet zijn geconserveerd.

De boringen richting De Plaatse zelf tonen dikke pakketten matig humeus zand, wat doet vermoeden dat de ontginningen tot akkers zijn begonnen met opbrengen van meer dan 1,5 m grond. Zulke rigoureuze ophogingen zullen bijdragen aan de conservering van mogelijke archeologische resten, want de oude dalbodem zal waarschijnlijk niet verploegd zijn.

3 BOORONDERZOEK (VSO3)

3.1 DOELSTELLING

Doel van het Inventariserend Veldonderzoek door middel van boringen is het toetsen en eventueel aanvullen van de archeologische verwachting, zoals die is geformuleerd in het bureauonderzoek (hoofdstuk 2).

3.2 METHODE

Het booronderzoek uitgevoerd conform de specificatie VS03 uit de KNA 3.1.

In totaal zijn er 6 boringen (bijlage 5) gezet tot een diepte van maximaal 3,7 m -mv (beneden maaiveld). De gemiddelde boordiepte bedraagt ruim 2,0 m -mv. De plaatsing van de boringen in het veld heeft plaatsgevonden met behulp de lokale topografie en meetlinten met een gemiddelde nauwkeurigheid van 2-3 m.

De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm, in combinatie met een 3 cm guts. Het opgebrachte materiaal is om de tien centimeter diepte bemonsterd en beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB), dat gebaseerd is op NEN5104.⁷ Naast lithologische en bodemkundige aspecten is in het bijzonder aandacht besteed aan het wel of niet voorkomen van archeologische indicatoren als houtskool, verbrande klei/leem, aardewerk, (on)verbrand bot, natuursteen, fosfaatvlekken en baksteen en andere niet natuurlijke insluitsels.

3.3 RESULTATEN

3.3.1 LANDSSCHAP EN STRATIGRAFIE

Boring 1 geeft een ander beeld dan de boringen 2, 4, 5 en 6. Boring 3 is gestuit op 155 cm -mv.

In boring 1 is onder 65 cm dikke ophooglagen een 65 cm Dikke A-horizont aangetroffen. Vanaf 130 cm -mv is een C-horizont aanwezig.

In de boringen 2, 4, 5 en 6 is onder dikke opgebrachte schone en vuile zandlagen vanaf 170 cm -mv (boring 2) of 260 cm -mv (boring 6) veen aanwezig. Het is niet duidelijk of het veen deel uitmaakt van een sompige laagte of van een buiten gebruik geraakt oude restgeul van de Gender. Mogelijk spelen beide opties een rol. De dikte van de veenlaag in boring 6 duidt eerder op een restgeul dan een sompige laagte. Op de veenlaag ligt weinig humeus zand met takjes en plantenresten. Deze laag heeft het uiterlijk van een sliblaag ontstaan in een slootbodem. Mogelijk is de grond deels opgebracht. Wanneer deze grond is opgebracht is moeilijk te zeggen, maar waarschijnlijk in de loop van de Middeleeuwen of Nieuwe tijd.

Onder de veenlaag is schoon zand aanwezig.

Het is niet duidelijk waarop boring 3 is gestuit.

3.3.2 ARCHEOLOGIE

In de zandlagen op het veen zijn in de boringen 2, 4 en 6 zijn puinbrokjes en houtskoolbrokjes aangetroffen. In boring 1 zijn deze indicatoren van 100- 130 cm -mv aangetroffen in een humeuze laag direct op de C-horizont. Het ontbreken van kolengruis dateert de resten eerder in de Late Middeleeuwen dan in de Nieuwe Tijd.

⁷ Bosch 2007 en Nederlands Normalisatie Instituut 1989.

3.4 CONCLUSIE

Het veen in de boringen 2, 4, 5 en 6 zal ontstaan in een van oorsprong nat en dus van oorsprong laaggelegen gebied. Of het gebied deel uitgemaakt heeft van een uitgestrekte sompige lagen of dat de boringen uitgevoerd zijn in een restgeul van een voorheen bredere Gender-beek is op basis van dit onderzoek niet te zeggen. Daarvoor is de onderzoekslocatie te beperkt.

De aangetroffen archeologische indicatoren liggen in een zandlaag op het veen of iets hoger en betreffen opgebrachte grond. Het lijkt onwaarschijnlijk dat ter plaatse in de Middeleeuwen huizen hebben gestaan. Mogelijk is de bodem opgehoogd om de grond meer bruikbaar te maken, voor bijvoorbeeld akkerbouw of hooiland.

Voor de herinrichting van De Plaatse en omgeving in Veldhoven is een archeologisch bureauonderzoek met aanvullend booronderzoek uitgevoerd. De herinrichting gaat gepaard met gronderproeven omdat de loop van De Gender-beek wordt verlegd, bomen verwijderd en aangeplant. Deze activiteiten zouden eventueel aanwezige archeologische resten kunnen verstoren.

Het onderzoek is in opdracht van de gemeente Veldhoven uitgevoerd door het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit – Hendrik Brunsting Stichting (ACVU-HBS) in april 2009. Tijdens het onderzoek is er getracht antwoord te geven op de hieronder te behandelen vragen.

Wat zijn de te verwachten archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied?

Op basis van de verkregen resultaten luidt de conclusie dat zich in het plangebied resten kunnen bevinden van kortstondige kampementen uit het Paleolithicum, Mesolithicum, en wellicht Neolithicum. Sporen van bewoning en/of begravingen vanaf het Laat Neolithicum tot en met in de Nieuwe Tijd zijn vrijwel uitgesloten. De zone langs de beek kan gebruikt zijn voor weiden, hooi- en rietlanden, ambachtelijke activiteiten, en rituele deposities.

Op historische kaarten uit de 19^e eeuw staat het gebied aangegeven als akkerland. Daarvoor is het ontgonnen door middel van ophogingen, waardoor de grond droger zou zijn en vruchtbaarder in tegenstelling tot de mogelijke zure veenbodems langs de beek. De ophoging is ruim 1,5 m. Dit blijkt uit de boringen ten behoeve van het milieukundig bodemonderzoek.

Kan de in antwoord op vraag 1 uitgesproken verwachting onderschreven en aangevuld worden op basis van boorwaarnemingen? Welke informatie leveren deze waarnemingen ten aanzien van het karakter, de omvang, datering, gaafheid en conservering van de eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen?

Het Inventariserend Veldonderzoek door middel van boringen heeft de in het bureauonderzoek opgestelde verwachting met betrekking tot de bodemopbouw voor het onderzoeksgebied bevestigd. Er is sprake van een dik ophogingspakket. Ten behoeve van de aanleg van De Plaatse in de 20^e eeuw is het terrein waarschijnlijk nog een geëgaliseerd en opgehoogd. Als gevolg van deze ophoging zijn mogelijke aanwezige resten waarschijnlijk goed zijn geconserveerd. Archeologische voorwerpen en sporen zullen echter minimaal 1,5 m onder het maaiveld liggen. Tijdens het booronderzoek zijn geen primaire archeologische indicatoren gevonden.

Het booronderzoek heeft geen duidelijkheid kunnen verschaffen over het dempen en ophogen van het beekdal. Dit zou zelfs al in de Late Middeleeuwen kunnen zijn geschied, hoewel een jongere datering logischer lijkt.

Wat zijn de te nemen vervolgstappen om te komen tot een waardering van de eventueel aanwezige archeologische waarden, op basis waarvan uiteindelijk een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden?

De specifieke archeologische verwachting voor dit plangebied betreft vondsten en sporen die moeilijk te karteren zijn, de kans om te vinden is vanwege hun geringe omvang en lage dichtheden klein. Hetgeen impliceert dat feitelijk een lage trefkans geldt voor de aanwezigheid van archeologische resten (in overeenstemming met de gemeentelijke verwachtingskaart). Bovendien liggen die eventuele archeologische resten diep, minimaal 1,2 m onder het maaiveld maar meestal dieper. De aard van de bodemingrepen is waarschijnlijk overwegend minder diep en ook van een geringe omvang.

Voor dit plangebied luidt ons advies om geen verdere maatregelen te treffen in het kader van de archeologische monumentenzorg. Wat onverlet laat dat eventuele archeologische vondsten conform de Monumentenwet gemeld dienen te worden.

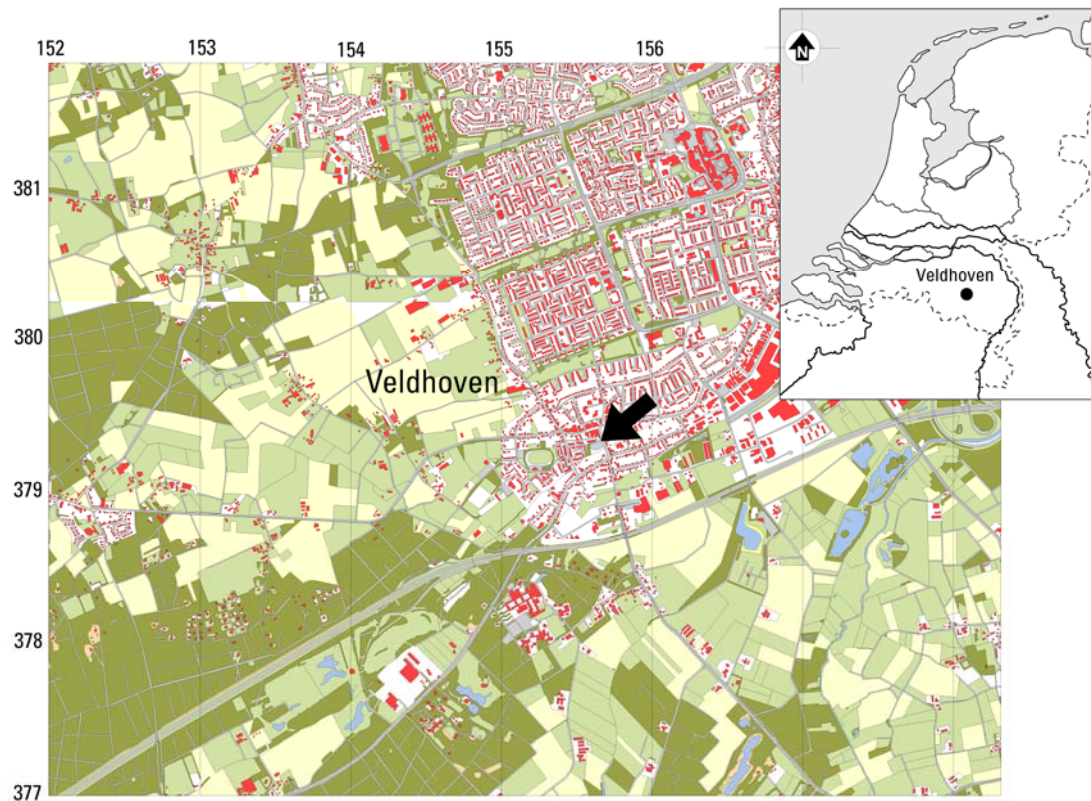
Hoewel dit onderzoek heeft aangetoond dat de archeologische verwachting voor dit plangebied laag is en in combinatie met de kleinschaligheid van de bodemingrepen geen aanvullende maatregelen nodig zijn, staan beekdalen in het middelpunt van de belangstelling van de Archeologische Monumenten Zorg.⁸ Ze herbergen namelijk sporen en vondsten over ons verleden, waarover we nog weinig kennis beschikken. Vanuit dit perspectief is elke waarneming en elke vondst nieuwe informatie. Voor het plangebied De Plaatse bestaat de kans dat het veen vondsten bevat. Indien tijdens het verdiepen en verleggen van de loop van de Gender-beek veen wordt uitgegraven, dan is het aanbevelenswaardig om dit tijdelijk apart te zetten en de lokale amateurvereniging de kans te geven deze grond te doorzoeken op archeologische vondsten.

⁸ Gerritsen en Rensink 2004.

L I T E R A T U U R

- Bosch, J.H.A., 2007: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode. Op basis van de Standaard Boor Beschrijvingsmethode versie 5.2*, Utrecht (TNO-rapport NITG 2007-U-R0246/A).
- Brouwer, M.C., en J.F. van der Weerden, 2008: Veldhoven. Koningshof. Inventariserend veldonderzoek door middel van Proefsleuven, *BAAC-rapport A-07.0372-A-08.0223* (concept, versie september 2008), 's-Hertogenbosch.
- Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie, 2006: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1*, vastgesteld op 19 juni 2006, SIKB Gouda.
- Fontijn, D. R., 2002: Sacrificial Landscapes. Cultural biographies of persons, objects, and 'natural' places in the Bronze Age of the Southern Netherlands, c. 2300 / 600 BC, *Analecta Praehistorica Leidensia* 33/34, Leiden.
- Gerritsen, F. en E. Rensink, 2004: Beekdallandschappen in archeologisch perspectief. Een kwestie van monumentenzorg, *Nederlandse Archeologische Rapporten* 28, Amersfoort.
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989: *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- RAAP, 2006: *Deborah2, v2.6*, Amsterdam.
- ROB, 2004: *Archeologisch Informatie Systeem (ARCHISII)*, Amersfoort.
- Vera, H., 2002: Potstallen en esdekken: een kritisch onderzoek naar het Brabants landschap, *Brabants Heem* 54, nr. 2, 55/66.

BIJLAGE I: LOCATIE VAN HET ONDERZOEKSGBIED IN "EDERLAND EN HET
ONDERZOEKSGBIED WEERGEGEVEN OP EEN LUCHTFOTO.

a. Plaats van het onderzoeksgebied in Nederland. (schaal 1: 50.000)

b. Het onderzoeksgebied weergegeven op een luchtfoto. (bron: Google Earth)

bijlage 2: historische situatie in circa 1830 en 1901.

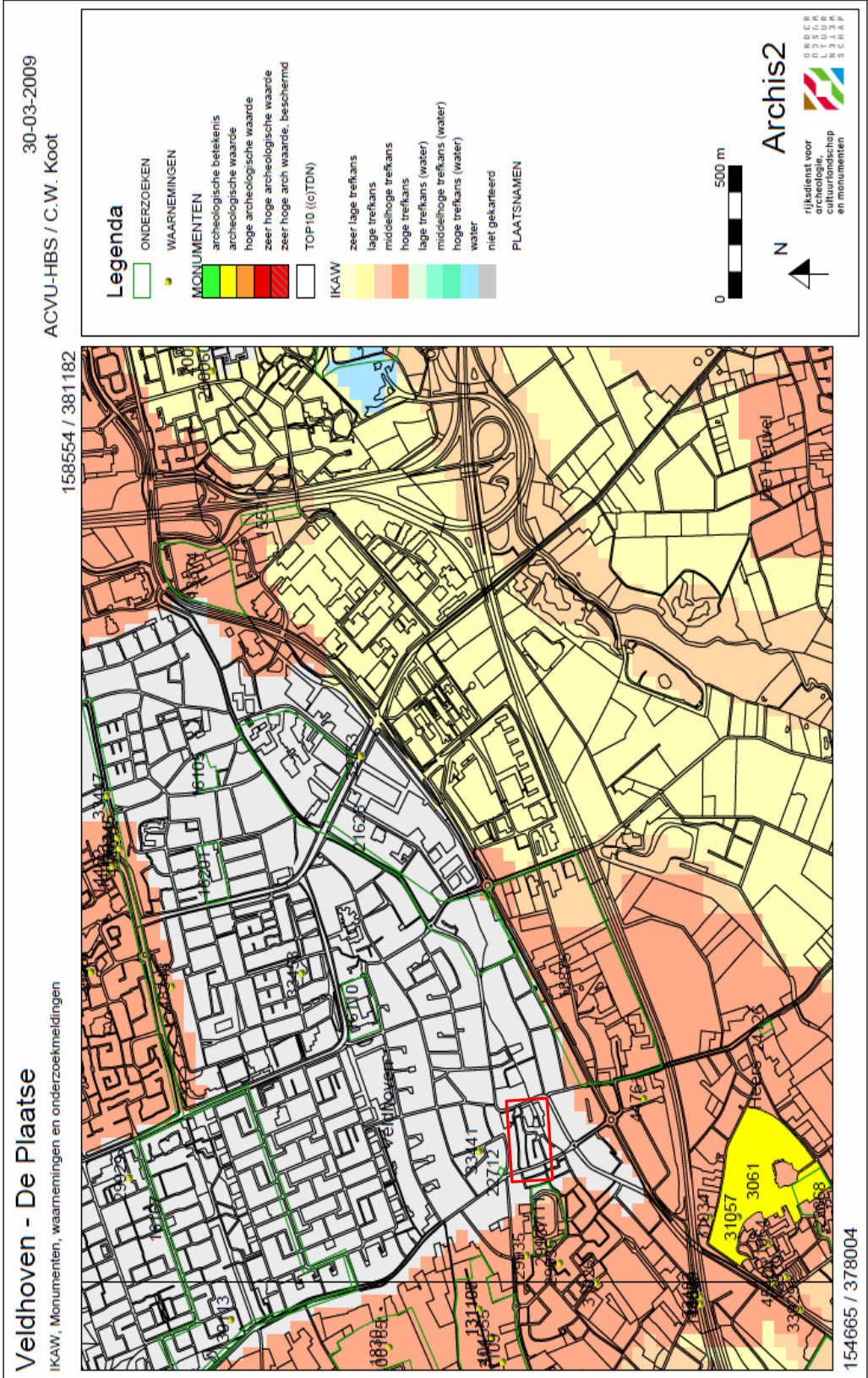

a. Kadastrale verzamelplan ca. 1830.

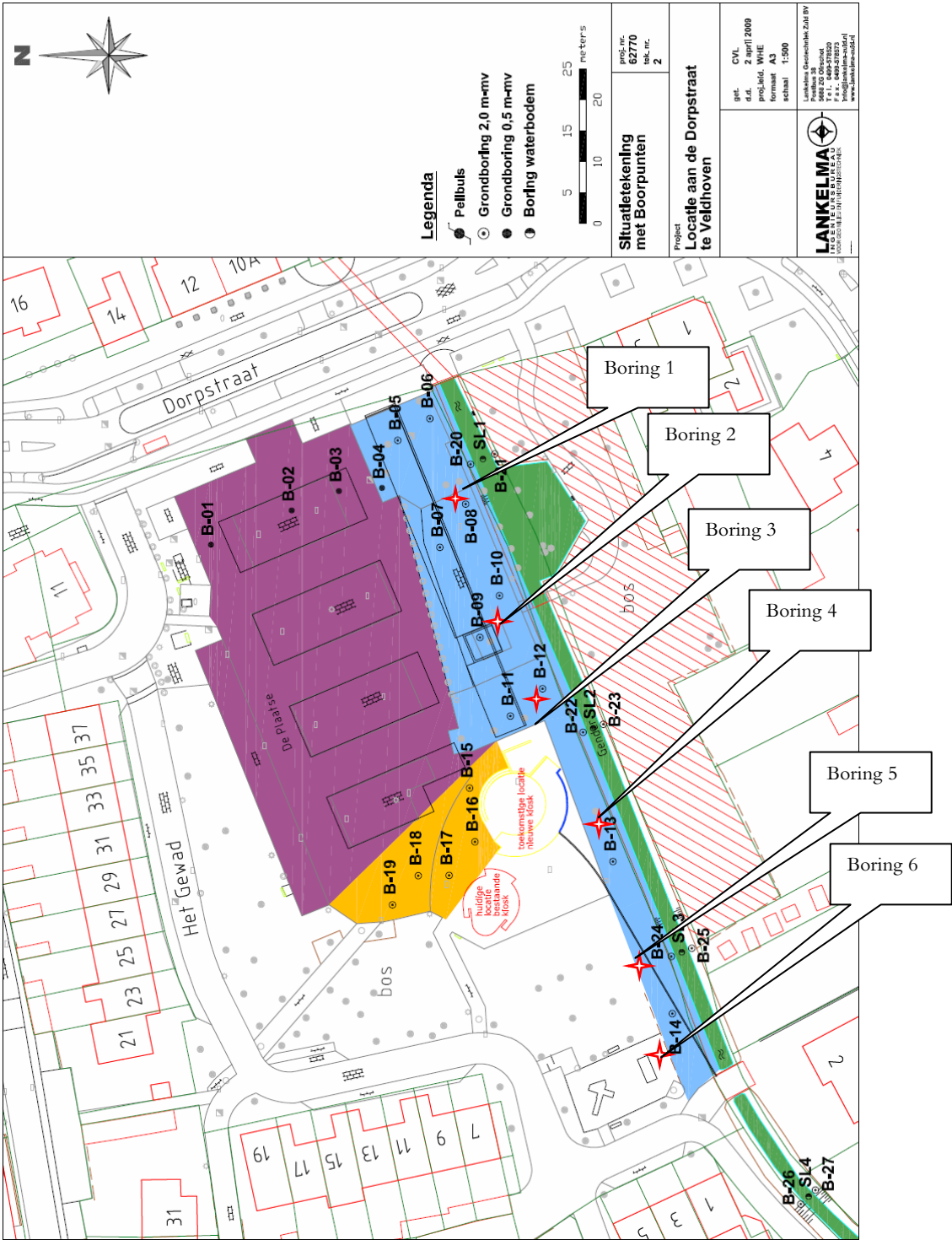

b. Historische topografische kaart 1901.

BIJLAGE 3: ONDERZOEKSGBIED GEPROJECTEERD OP DE INDICATIEVE KAART VAN ARCHEOLOGISCHE WAARDEN.

BIJLAGE 5: BOORONDERZOEK: BOORLOCATIE EN BOORSTATEN.

Boorstaten: Veldhoven – De Plaatse.

Boring	Laag bovendiepte	Laag onderdiepte	Grondsoort	zandmediaanm	bijmengingen	Intensiteit kleur	Hoofdkleur	Tweede kleur	Kalkgehalte CA	Archeologische indicatoren	opmerkingen	Interpretatie
1												
	0	20	Z	2	s1, h1	donker	bruin	grijs	ca1			opgebracht
	20	65	Z	2	s1	donker	grijs		ca1			opgebracht
	65	100	Z	2	s2, h1	donker	grijs		ca1			a-horizont
	100	130	Z	2	s3, h1	donker	grijs		ca1	puinspikkels, houtskool brokjes		a-horizont
	130	160	Z	3	s1	licht	grijs		ca1			c-horizont
einde boring												
2									ca1			
	0	55	Z	3	s1		grijs	bruin	ca1			opgebracht
	55	80	Z	3	s1	licht	bruin		ca1			opgebracht
	80	125	Z	2	s2, h1		grijs		ca1		houtresten, slibvlekken	slootbodern
	125	170	Z	2	s3	donker	grijs		ca1	puinspikkels		slootbodern
	170	240	V		mineraal arm	donker	bruin		ca1		houtresten/ bosveen	beekdalvulling
	240	270	V		k1	donker	bruin		ca1		zandbandje op 250 cm	beekdalvulling met overstromingslaagje
	270	273	Z	2	s1	licht	bruin		ca1			c-horizont. (verspoeld dekzand)
Einde boring												
3												
	0	80	Z	2	s1, h1	donker	bruin		ca1	vlekken		opgebracht
	80	150	Z	2	s1	licht	bruin		ca1			opgebracht
	150	155	Z	2	s1	licht	grijs		ca1	gestuit op puin? niet bovengedaald		
Einde boring												
4												
	0	95	Z	2	z3, h1	donker	grijs	bruin	ca1			opgebracht
	95	140	Z	2	s2, h2	licht	bruin		ca1			opgebracht
	140	210	Z	2	s1	donker	grijs		ca1	weinig puinbrokjes	veel plantenresten, weinig hout	opgebracht
	210	250	V			donker	bruin		ca1			beekdalvulling
	250	255	Z	2	s1	licht	grijs		ca1		plantenresten	beekdalbodern
Einde boring												
5												
	0	50	Z	2	s1, h1		bruin		ca1			opgebracht
	50	130	Z	2	s1	licht	geel		ca1			opgebracht
	130	135	Z	2	s1		oranje		ca1		roestbank	
	135	180	Z	2	s2, h1	donker	grijs	bruin	ca1			slootbodern
	180	300	V			donker	bruin		ca1		gestuit op zand, niet bovengedaald	c-horizont
Einde boring												
6												
	0	70	Z	2	s2, h1		grijs	bruin	ca1			opgebracht
	70	140	Z	2	s1		bruin	grijs	ca1			opgebracht
	140	230	Z	2	s4, h1	donker	grijs		ca1	puinspikkels, houtskool brokjes	plantenresten	opgebracht
	230	260	Z	2	s2, h2	donker	bruin	grijs	ca1		veel plantenresten	slootbodern
	260	360	V			donker	bruin		ca1		veel houtresten	beekdalvulling
	360	370	Z								gevoeld niet gezien	
Einde boring												

BIJLAGE 6: OVERZICHT VAN ARCHEOLOGISCHE PERIODEN.

begin	einde	periode
1750 na Chr. -	heden	Nieuwste Tijd
1500 na Chr. -	1750 na Chr.	Nieuwe Tijd
1300 na Chr. -	1500 na Chr.	Late Middeleeuwen
1000 na Chr. -	1300 na Chr.	Volle Middeleeuwen
450 na Chr. -	1000 na Chr.	Vroege Middeleeuwen
270 na Chr. -	450 na Chr.	laat-Romeinse tijd
70 na Chr. -	270 na Chr.	midden-Romeinse tijd
12 voor Chr. -	70 na Chr.	vroeg-Romeinse tijd
250 voor Chr. -	12 voor Chr.	Late IJzertijd
500 voor Chr. -	250 voor Chr.	Midden IJzertijd
775 voor Chr. -	500 voor Chr.	Vroege IJzertijd
2000 voor Chr. -	775 voor Chr.	Bronstijd
5300 voor Chr. -	2000 voor Chr.	Neolithicum
8800 voor Chr. -	4900 voor Chr.	Mesolithicum
tot 8800 voor Chr.		Paleolithicum